

Lucian CHIȘU

Timpul realității, timpul ficțiunii

Abstract

The article is about, Mihai Ispirescu's book of memoirs Coastele lui Adam (memorii galante), Bucharest, TiVoli, 2005, in which the writer remembers a series of love stories. The volume is an encomium brought to women, written in a melancholic style.

Keywords: Mihai Ispirescu, memoirs, love stories, diary.

Zilele trecute Mihai Ispirescu a împlinit 70 de ani, o vârstă a deplinei maturități, a recapitulărilor, sub multiple aspecte. Realizările sale artistice, de pildă, sunt un bun prilej de a-i contura într-un moment fast precum este acesta, personalitatea. Autorul este în continuare activ în mai multe direcții de creație literară. Ca dramaturg a obținut de-a lungul carierei patru premii importante. A scris trei cărți de proză care au atras atenția publicului și a criticii, iar în rolul de conducător al publicației „Moftul român” a readus în societatea contemporană comicul și ironia de factură caragialiană, „văzul enorm” și „simțul monstruos” al primului ei patron. Impulsionat de vârsta bilanțieră, observ că factura diversă a literaturii sale nu dă impresia de risipire în genuri și preocupări alternative ci, dimpotrivă. Sărbătoritul a reușit să realizeze, în timp, o sin-

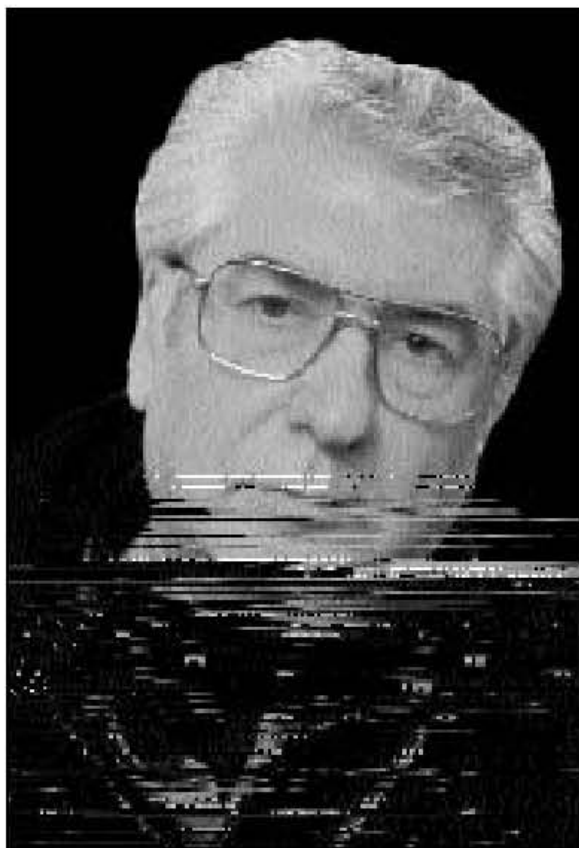
teză, în a cărei linie de continuitate viața și opera formează, și ele, consonanțe. Dacă luăm în calcul faptul că orașul său natal ni l-a dat pe Caragiale și Nichita Stănescu, două dintre „modelele” sale, vom vedea cât de mult datorează septuagenarul acestei trinități: obârșie, maeștri, creație (operă).

Cu timp în urmă, Mihai Ispirescu și-a publicat o nouă carte de proză¹, al cărei titlu sugerează întrucâtva aceeași soluție biblică, folosită ca pretext liric de Marin Sorescu într-una dintre poeziile sale de tinerețe. Volumul se intitulează *Coastele lui Adam*, iar ceea ce declanșează, de astă dată, resorturile narrative, este retrăirea „poveștii” unui jurnal erotic, în care amestecul de realitate și ficțiune se omogenizează într-un roman simbolic.

Înainte de a pătrunde în substanța narativă a cărții, trebuie amintit că unele mici episoade din *Primăvara când înfloresc câinii*, editat în 1998, se regăsesc cu minime modificări și în paginile celui de față. Mihai Ispirescu evocă anii tinereții sale din Ploiești natali și pe cei de mai târziu, de la maturitate, petrecuți boem prin lumea largă. Distanțarea dintre cele două cărți, altfel foarte asemănătoare prin atmosferă și fond social, se datorează modificării centrului de greutate: în acest volum, ponderea o deține ceea ce, cu o expresie vetustă, numim *eternul feminin*. În locul sintagmei cam învechite, Mihai Ispirescu o preferă pe alta, mai potrivită, dar nici ea uzitată în exces acum: *memorii galante*.

Aici e vorba mai mult decât de o opțiune. Memoriile galante indică, deopotrivă, o stratificare narativă și un cod de lectură. În primul nivel al scriiturii suntem martorii *Jurnalului* scris de Andrei. Eroul nostru consemnează „la cald” lungi șiruri de evenimente preponderent erotice. Peste acestea se suprapun comentariile autorului (un *alter ego* al personajului) stimulate de aceleași întâmplări care, datorită saltului în timp, beneficiază de un nou tratament. Re-

1 Mihai Ispirescu, *Coastele lui Adam (memorii galante)*, Editura TiVoli, București, 2005

memorate și înviorate afectiv, reținute și ordonate după alte criterii, notele din *Jurnal* își estompează mult autenticitatea, dând o nouă înfățișare substanței epice. Autorul avansează propriu-zis de la jurnal la memorii, de la efectiv la afectiv. În acest al doilea nivel de lectură realismul cel mai crud al *Jurnalului*, care rămâne o mărturie greu de ocolit, devine prilej de generalizări, scoțând de sub incidențe nu tocmai plăcute existențe reale, spre a le proiecta în deplină ficțiune. Este, poate, și o modalitate de a proteja ceea ce ar trebui să numim spațiul intim al personajelor reale de afișarea lor în spațiul public. În felul acesta, paginile devin, ca atare, memorii galante, sintagma redând în fapt diferența de la timpul trăirii la acela al mărturisirii. Galanteria reprezintă maniera de implicare auctorială în evoluția epică. Scopul acestui proces creator este transformarea vieții în literatură și realizarea edificiului romanesc în toată complexitatea lui. Sunt elemente pe care le stăpânește bine și asupra cărora se concentrează cu folos.

Într-un al treilea plan, superior celor dinainte și aparținând exclusiv voinței sale deliberative, autorul operează o ultimă filtrare a evenimentelor, care generează și alte semnificații în legătură cu Andrei și al *alter ego*-ului său, naratorul.

Revenind la firul epic, *Jurnalul* lui Andrei, comentat și adnotat de dublul său matur, debutează cu scenele terifiante și lubrice: prima experiență erotică, tatonată de ceva timp, se dovedește catastrofală, un eșec. Viitorul fante de Ploiești, eroul cărții, se află, la debutul cu pricina, departe de aura certificată viguros pe cele mai bine de trei sute de pagini ale romanului, aceea de Adam, posesor al unui adevărat „harem intercostal”.

Facem apoi cunoștință cu mediul social în care tânărul își consumă existența. Pentru descrierea lui, Mihai Ispirescu nu se dă la o parte de a folosi note de cruzime și stridența umorului negru. Impactul acelei lumi crepusculare, dominată de prezența tatălui și a rubedeniilor împinse de istoria anilor cincizeci la marginea societății, este de luat în seamă. Mai ales conflictul freudian cu părintele său și absența mamei care, înainte de a muri, îl avertizează pe fiu că tatăl suferă de o boală din cauza căreia nu are lacrimi. Autoritarismul patern, aplicat sub forma retoricii ieftine, dar cu morală grea, ca și educația primită de la unchi și mătuși, îl împing pe adolescent spre un mod de viață improvizat. Astfel, se înțelege de ce existența boemă exercită asupra sa o atracție tot mai puternică și sfârșește prin a i se potrivi ca o mănășă. De altfel, eroul nu are alternativă, boema fiind unica formă de libertate, iar pe de altă parte, de a-și descoperi și cultiva – e un fel de a spune – elanurile artistice.

Între aceste planuri, repet, bine controlate de autorul cărții, se derulează aventurile erotice ale tânărului, devenit, ca și în *Ziua când înmuguresc câinii*, boemul hârșit în școala vieții. Alături de lumea petrecărească din jur, viața devine un continuu spectacol. Evoluția socială și profesională a tânărului

cu preocupări artistice se întrețese cu ne-numărate aventuri feminine. Excesele îl împiedică să distingă clar între eros și iubire, în accepțiunile care le diferențiază. Ele își fac mereu concurență, eroul descoperind abia spre final că a căutat toată viața iubirea, dar s-a ales numai cu experiența. Andrei devine, pe rând, membru al mai multor brigăzi și colective artistice, instrumentalist la pian, acordeon și gitară, „gurist” apreciat, actor și în cele din urmă, dramaturg. Între îndeletnicirile de zi cu zi, componentele pleziristă și erotică, se consumă în cea mai trainică vecinătate, cu avantaje reciproce. Cuceririle feminine aparțin mai ales zonelor sociale obscure, dar nu sunt refuzate nici stagiile de specializare pe lângă doamne literate sau tovarășe activiste. Aproape toate poveștile de iubire au loc în ambianța crâșmei, birtului, a motelului cu parcare sau restaurantului, cu sau fără piscină. În vreo două rânduri aventurile se extind prin ateliere și sălile de recuzită ale teatrelor, pe plaje însorite sau în sălile muzeelor din marile capitale culturale, dar vizând și barul din proximitate. În fine, teatrul de operațiuni e scândura cărciumii, ca să le găsim un termen generic. După un debut egal cu un dezastru, plăcerile trupului nu mai au parte de nicio inhibiție, pentru că, devenit „profesionist”, eroul adulmecă aventura, își face palmares internațional, cu victorii „acasă”, adică în țară, ori în deplasare. Scenele trăite de Andrei și rememorate într-un plan paralel de narator, se consumă mai totdeauna într-un topos temeinic stabilizat: printre chelneri și șefi de birt, artiști, „organe” de ghizate ale miliției, care schimbă epoleții cu fusta mini, scriitori, regizori și actori. Acest mediu constituie o lume liberă, dedată plăcerilor lumești, viețuind aparent voios și fără prea multe griji. Portretele sunt reușite și consistente fiindcă eroii au plăcerea indicibilă a taifasului și confesiunii. Se comentează unii pe alții, iubesc ridicolul părând că descind în mare măsură din dramaturgia lui Caragiale. Prin intermediul lor, Mihai Ispirescu

plasează în prim plan o societate proletarizată, dar lipsită de prejudecățile care dominau modul de viață comunist cel mai conservator. Descrierile de mediu și tipologiile de caractere sunt rezultatul unui bine frământat aluat narativ, fără a coborî, prin expresie, în licențios. Pitorescul amar din spatele acelor vremuri, uneori bânuite sufletește de leprozerie, conservă fie prin ironie, fie prin detașare boemă, climatul tensionat al vieții în totalitarism. În compensație la tabloul de mai sus, autorul introduce în roman mici oaze de lirism, precum și pasaje pline de candoarea unui anume eroism al trăirii clipei.

Conform strategiei prestabilite, jurnalul și emanația lui de peste ani generează semnificații noi în cel de-al treilea plan narativ constituind componenta suprarealistă a romanului. Efortul de sintetizare a experiențelor de viață acumulate dă naștere unor personaje cu valoare simbolică. Aparținând exclusiv ficțiunii, ele aduc propria lor contribuție la mesajul cărții. O astfel de situație

o reprezintă întâlnirea lui Andrei cu domnul Fluturaru, care i se confesează: „Cum urmărești dumneavoastră femeile, o căutați pe cea mai frumoasă, eu caut Fluturile-zeu. Raritate. Aripa stângă-i de sex feminin, cea dreaptă masculină. Își e de-ajuns sieși. Dacă-mi pică-n plasă, fericesc lumea”.

În pofida numărului, remarcabil, de iubite, presărate pe continent, destinul lui Andrei amintește de zborul haotic fluturelui-zeu atras de lumina unui ideal pe care ar vrea să-l atingă dar care, ca orice ideal, este numai o iluzie. Surâsul enigmatic al Giocondei, pe care o privește la Louvre, este întrutotul semnificativ: „«Bun, și acum ce vrei?» zâmbește Ea. «M-așteaptă o groază de lume, vezi bine». «Te-așteaptă o groază de lume! Asta găsești să-mi spui după ce toată viața nu m-am luptat decât să ajung?» «Și când băteai la tot felul de porți, te luptai să ajungi? Și când pierdeai timpul aiurea ?, îl țintește Ea cu o privire în care bărbatul recunoaște, dintr-o dată pe cea a tuturor iubitelor avute» «Și!, răcnește el ridicându-se» «Nu striga, coboară ea vocea» «Uiți unde te afli?!» «Mi s-a dus tinerețea căutându-te», șuieră el. «Întocmai» murmură femeia, cu zâmbet incremenit. Uită-te-n oglindă. Ce să-ți fac? Ce mai pot ? Înțelege-mă. Or să treacă alte câteva sute de ani și, altădată, poate, ai să revii. Ai să te naști atunci, poate mai talentat, mai norocos, mai liber, mai bogat. Ai să ajungi mai devreme, mai tânăr, la timp» «Bine, dar te-am iubit atât de mult, te iubesc!...» bâlbâie Andrei, simțind cum se învârtă pământul cu el și vorbele-i rămân în gât. «Îți promit însă, zâmbește Ea, că ai să mă găsești întotdeauna aici!...» «Acum vreau să te ajung!... În viața asta! Șansa, Gloria...» «Ei, câți nu vor asta, câți nu și-o doresc! Mai caută. Du-te și prin alte părți, poate descoperi copii de-ale mele care să te înțeleagă. Una măcar, știu că există!» zice întorcându-și definitiv privirile spre grupul zgomotos al tinerilor, ce tocmai se apropie. Curtenitor, volubil, primul începe deja prezentările: «Domnilor, în acest salon din Louvre, se află după cum știți -

celebra Mona Lisa, supranumită Gioconda. Iată-o!»

În toate cărțile în care firul epic devine „lucrătură”, ițele se complică ades și intenționat. Între altele și pentru că Adam nu este doar împătimit al vieții, ci și al lecturii. La exercitiul de galanterie al lui Mihai Ispirescu participă de asemenea, cultura sa livrescă. Câteva prezențe simbolice încarcă de o nouă consistență mesajul Romancierul integrează aventurile într-un discurs ce vorbește prin el însuși de cunoscătorul speței literare în care și-a implicat eroul. Începând cu la Petronius, ar putea fi amintiți Villon, Goldoni și Diderot, martori din alte timpuri, în ale căror scrieri alcoolul, anecdota și lipsa de inhibiții transformă erotismul într-un tablou vivant.

În *Coastele lui Adam* autorul își transferă în zona galanteriei amintirile filtrate de timp în lumini interioare. Romanul se derulează sub forma unui decameron, întâmplările înlanțuite precum lunile anului dezvăluind zece etape din viața celui copleșit, la început, de misterul jocului erotic, care-și depășește cu greu teama de inițiere, ca apoi să devină un *connaisseur*.

Cartea nu este nici pe departe un jurnal frivol privind arta seducției, de tip Casanova. Nu sunt nici bătăliile unui orgolios don Juan, consemnate atent în scopul de a fi o mărturie a „efortului” numeric, ci exprimă, la început difuz, apoi din ce în ce mai coerent, apropierea de celălalt „don”, mă refer la Quijote, care abandona bucuros realitatea în favoarea iluziei. Cartea lui Mihai Ispirescu nu este un fel de istorie amoroasă, ci mai degrabă un elogiu adus femeii și feminității, așa cum o înțelege, ce-i drept, după ce a traversat multe zone obscure, în care veselie și umor de toate facturile s-au îngemănat cu tristețea.

Ele, memoriile galante, sunt numai pretextul acestei scriituri foarte elaborate în care narațiunea aparține unui constructor. Mihai Ispirescu scrie o carte sentimentală și duioasă despre un trecut asumat, în care amintirile au tăria, limpezimea și parfumul vinului bun.